

Owganystanda sagatlar yzyna aýlanýar!

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Owganystanda sagatlar yzyna aýlanýar! OWGANYSTANDA SAGATLAR YZYNA AÝLANÝAR!

Täze «ahlak düzgünleri» köpüsi aýal-gyzlara niýetlenen 35 maddadan düzülen

Owganystan döwrüniň soňuna gelindimi? Hususanam ABŞ-nyň ýurtdan çykmagyndan soň ýatdan çykarylma we nämälimlige giräýermikä?

Yza çekilmegiň we Talibanyň Owganystanda häkimiýet başyna gelmeginiň üçünji ýylynda topar üç million çaganyň açlyk howpy astyndadygy hakykatyny görmezlige salyp, owgan aýal-gyzlaryny ýeke-ýekeden öldürýän ýowuz kanun çykardy.

Taliban 2021-nji ýylda häkimiýet başyňa gelen gününden bädi

aýal-gyzlar bilen birlikde millionlarça owganystanlynyň daşky görnüşini we özlerini alyp baryşlaryny gözegçilik astynda saklamaga synanyşýar. Emma radikal toparyň ahлага ters düzgünleri ýurt derejesinde şindize çenli başly-barat we her ýerde birhili ýerine ýetirildi.

Indem topar birgiden berk çäklendirmeleri güýje girizdi. Bu ýagdaýam owganystanlylaryň arasynda berk sanksiyalar giriziläýmesin gorkusyny artdyrdy.

21-nji awgustda resmi taýdan kabul edilip çap edilen «Ahlaklylygy wagyz etme we erbetligiň önüni alma» kanuny aýal-gyzlaryň daşky görnüşiniň, özüni alyp barşynyň ýany bilen erkeklere-de berk çäklendirmeleri girizýär.

Talibanyň ýigrenilýän çäklendirmeleriniň giňden ýerine ýetirilmegini ýola goýan ýagdaýynda jemgyýetçiligiň gazaply nägileliginiň döremeginden gorkulýar.

Ýaşlar işsizlikden kösenýär. Olaryň üstünden basmak garaşylmadyk nägilelikleriň döremegine getirse gerek.

Täze «ahlak düzgünleri» köpüsi aýal-gyzlara niýetlenen 35 maddadan düzülen.

Aýal-gyzlar halka açyk ýerlerde ýüzlerini we tenlerini doly örtmeli. Olara köpçülik ýerinde sesini gataaltmak ýa-da aýdym aýtmak gadagan.

Aýallar öýden çykanda ýanynda erkek hossary bolmaly, olar ýanynda erkek hossary bolmazdan jemgyýetçilik ulaglaryndan peýdalanyp bilmeýärler.

Erkekler sport bilen meşgullananda hem talabalaýyk geýinmeli. Olara sakgallaryny timarlatmakna-da syrmaq gadagan.

Kanundaky bir maddada şeýle diýilýär:

– *Kapyrlar (musulman däller) bilen dost bolmak, olara ýardam etmek we olaryň daşky görnüşine öýkünmek gadagan.*

Köpçülik ýerinde aýdym-saz goýbermek ýa-da diňlemek gadagan.

Şol bir wagtyň özünde eýranlylaryň täze ýyly bolan Nowruz bilen birlikde yslanda ýok baýramlaryň bellemegi-de gadagan.

Ahlak düzgünleriniň berjaý edilişine Talibanyň gorkunç «ahlak polisiýasy» jogapkär.

Sany münlerçe adama ýeten bu güýjüň şahsy düzümi ahlak düzgünlerine talabalaýyk eýerilip-eýerilmeyändigini

gözegçilikde saklamak üçin ýurt derejesinde ygtyýarlandyrylar. Ahlak polisiýasynyň işgärleri «günäkärlere» duýduryş berip durmaly. Eger bu kanuny yzygiderli bozýan bolsa, onda «düzgün bozujy» tussag astyna alynýar, jerime edilýär we hatda mal-mülki elinden alnyp bilinýär.

Ahlak polisiýasy günäkärleri üç güne çenli tussag astynda saklap we sud etmezden «mynasyp gören» jezasyny berip bilýär. Taliban «Yslam taglymatynda berk ornaşandygyny» öňe süren kanun maddalaryny öňe sürdi.

ABŞ-nyň Kabuldaky öňki ilçisi we ABŞ-nyň ýurtdan çykmazyndan öň Dohada Taliban bilen geçirilen gepleşikleriň jogapkäri Zalmaý Halilzad bilen bu kanun boýunça pikirlerini soramak üçin görşüpdim.

Men ondan ahlak kanuny boýunça pikirini soradym we dowam edip-etmejegi barada näme pikir edýändigini soradym.

Halilzad şeýle jogap berdi:

– Hernä dowam etmesin-dä. Ýöne gynansak-da mundan arkaýyn bolmak mümkin дәl. Din akymy bolmasam-da yslamyň düýp prinsipiniň biriniň «dinde zorlugyň ýokdugyny» bilýärim.

Şol sebäpden olaryň kararlary yslam dünýäsinde giňden ýaýran görnüşindäki yslama tersdir. Eger adamlaryň has dindar bolmaklaryny isleýän bolsalar, bu düzgünler ters täsir döreder, sebäbi bular diňe nägilelikleriň döremegine getirer. Şeýle-de käbir emirleriniň yslam ynanjyndaky prinsiplerini subut etmeleri üçin adamlaryň olara garşy çykmagy-da gerek. Mysal üçin, aýal-gyzlaryň jemgyýetçilik ýerinde gülmezligi, sessiz gepleşmelidigi nirede aýdylýar ýa-da aýal-gyzlaryň näme geýmelidigi doly ýagdaýda kim kesgitleýär?

Bärde Owganystandaky we beýleki ýerlerdäki yslam alymlarynyň paýyna uly jogapkärçilikli iş düşýär. Olar talibanly doganlary bilen pikir alyşmalary guramaly, olaryň ýalňyşýan ýerlerine ünsi çekmeli we dinleriniň hakykatda nähilidigini aňlamaklaryna ýardam etmeli. Hakyky çekişmeler möhüm ähmiýetli we örän netijeli bolup biler.

Halilzada «Talibanyň döwlet dolandyryşyny doly eýelemegine sebäp bolan ABŞ-nyň Owganystandan çykmagynyň üçünji ýylynda näme aýdyp bilersiňiz?» diýenimde şeýle jogap berdi:

– Gowy ýeri häzir ölýän owganlaryň sany azaldy. Öň her gün 200-300 adam öldürilýärdi. Ýeňiş üçin göwnemakul strategiýasy bolmazdan düýpli ýaralanan ýa-da öldürilen amerikan esgerleriniň jeň meýdanyndan uzaklaşdyrylmagy gowy zat.

MRU-nyň direktorynyň orunbasary Dewid Koeniň aýdyşy ýaly, Owganystanyň birnäçe adamyň gorkýan ýagdaýyndaky YŞYD-dyr El-Kaide toparlarynyň howpsuz gaçybatalgasyna öwrülmändigide gowy zat.

Elbetde, aýal-gyzlara garşy gönükdirilen çemeleşmeler soňky döwürlerde boýna dakylýan yslamyň ekstremistik düşündirişu wagtlaýyn hökümetiň has giň gurşawly wekilçilikli hökümete nähili ygtyýarlyklary berjekdigi barada uzak wagtlaýyn syýasy strategiýasynyň ýoklugy doly masgaraçylykly ýagdaý.

Köp dürli ýönelmelere eýe owgan liderleriniň mynasyp derejä beýgelmekde şowsuz bolmaklary halklarynyň hemmesiniň derejesini galdyrma we ýaşaýyşlaryny gowulandyрма mümkinçiliklerinden peýdalanmaýandyklary şowsuz ýagdaýdyr.

Zalmaý Halilzad sözüniň üstüne şulary goşdy:

– Ösme ähtimallygy has öňde bolan we ýurdunyň geljegi boýunça has gowy maksatnamasy bolan Taliban ynançlary babatda özüni kämilleşdirmeli bolar. Beýleki owganystanlylaryňam gaty giç bolmanka ýagdaýy düzetmek üçin olar bilen bileleşip işlemekleri gerek.

Her niçik-de bolsa, Talibanyň aýal-gyzlaryň ykbalyna gözegçilik etmegine garşy ilkinji protest hökmünde şu beýanat çap edildi:

Owganystan Yslam Respublikasynyň Londondaky diplomatik wekilhanasynyň iňlis hökümetiniň talaby bilen 2024-nji ýylyň 27-nji sentýabrynda resmi taýdan ýapylmagy we işleriniň bes edilmegi meýilleşdirilýär.

Hüda HÜSEÝNI,
Liwanly žurnalist.

Penşenbe, 12.09.2024 ý. Publisistika